

SCURTĂ ISTORIE A PROVINCIEI KOSOVO

PROF. CRISTIAN-SORIN VORNICU*

În contextul conflictelor din fosta Iugoslavie, interesul istoricilor pentru provincia Kosovo a sporit, mai ales după anul 1999. Faptul că se încearcă rezolvarea problemei generate de această provincie prin diferite soluții oferite de comunitatea internațională constituie un motiv în plus pentru care istoricii urmăresc evoluția situației de acolo. Posibilitatea repetării greșelilor din trecut sau cea a generării altor probleme într-un context balcanic încă nestabilizat după crizele anilor '90 ai secolului trecut ne determină să analizăm mai profund istoria provinciei Kosovo, încercând să fim cât se poate de obiectivi.

CADRUL GEOGRAFIC, ECONOMIC-SOCIAL ȘI CULTURAL. Provincia Kosovo este situată în Peninsula Balcanică, în sudul Serbiei, având o suprafață de 10 887 km², și se învecinează cu Muntenegru, Macedonia și Albania. Numele provinciei este, de fapt, cel al câmpiilor Kosovo și Metohija, iar sârbii o denumesc chiar *Provincia Kosovo și Metohija*. În limba albaneză, regiunii i se spune *Kosovë*. Provincia Kosovo are o populație de aproximativ 1 900 000 de locuitori, formată din peste 90 % etnici albanezi, restul fiind, în primul rând, sârbi, dar și (într-un număr foarte mic) muntenegreni, macedoneni, turci, vlahi (adică aromâni) etc. Centrul politico-administrativ al provinciei Kosovo este orașul Priștina (în grafie albaneză, Prishtinë), care are o populație de 70 000 de locuitori. Acest oraș prezintă trăsături orientale, dacă luăm în considerare faptul că la Priștina există și astăzi numeroase moschei ridicate încă din perioada stăpânirii otomane. Alte orașe kosovare sunt Peç, Prizren, Gračanica și Uroševac, importante centre culturale și religioase încă din Evul Mediu.

Înainte de evenimentele sângeroase care au dus la destrămarea statului iugoslav și a ieșirii *de facto* a provinciei de sub autoritatea Republicii Serbia, Kosovo era o zonă în care se dezvoltase exploatarea minereurilor de crom, plumb și zinc, iar agricultura înregistra producții importante la porumb, grâu și tutun. Creșterea animalelor reprezenta o altă importantă sursă de venit a provinciei Kosovo, aici existând numeroase efective de bovine și de ovine.

* Colegiul Tehnic „Grivița” București

Priştina era un oraş în care începuse să se dezvolte industria (ramurile de prelucrare a bumbacului, a metalelor neferoase şi cea alimentară). Minele de cupru, zinc şi exploatarea lignitului au reprezentat, de altfel, importante surse de venit înainte de anul 1991, când a început destrămarea Iugoslaviei. Cele mai importante exploatări miniere din acea perioadă au fost cele de la Kosovska Mitrovica şi Trepçe. Producţia de ciment şi cea de acid sulfuric s-au dezvoltat şi ele foarte mult în anii '60 – '70. Dar, după destrămarea Iugoslaviei şi după bombardarea Serbiei de aviaţia NATO¹, inclusiv a provinciei Kosovo, viaţa economică s-a dezorganizat, iar şomajul a atins cote incredibile (peste 70 % din populaţia kosovară activă). În contextul destrămării Iugoslaviei şi a secesiunii provinciei, marca germană a devenit monedă operaţională pe teritoriul kosovar, în locul dinarului iugoslav.

Din anii '70 ai secolului al XX-lea, Priştina s-a afirmat şi ca un centru cultural important, acolo funcţionând o universitate. Oamenii de ştiinţă sunt recunoscuţi pe plan internaţional pentru valoarea lor, ca istoricul Ismet Dermaku, de naţionalitate albaneză. În afară de alte instituţii culturale, în timpul conducerii Iugoslaviei de către Tito a început să funcţioneze şi Radioteleviziunea Priştina, ale cărei emisiuni erau atât în limba albaneză, cât şi în limba sârbă.

SCURTĂ ISTORIE A PROVINCIEI KOSOVO PÂNĂ LA DISPARIŢIA R. S. F. IUGOSLAVIA

Locuit încă din mileniul al II-lea î. Hr. de triburile dardanilor, din neamul ilirilor, de origine indo-europeană, teritoriul de astăzi al provinciei Kosovo va fi cucerit de armatele Romei şi va face parte din statul roman până la împărţirea imperiului, în anul 395 d. Hr. Din acel an, teritoriul kosovar a fost inclus în Imperiul Roman de Răsărit. Marile migraţii ale popoarelor vor afecta şi regiunea Kosovo. Un important moment istoric s-a desfăşurat în anul 602 d. Hr., când slavii au rupt *limes*-ul de la Dunăre şi s-au revărsat pe un întins teritoriu din Peninsula Balcanică. Ulterior, în zonele respective s-a desfăşurat etnogeneza popoarelor slave din Balcani, printre care şi a celui sârb. Primul stat sârb a apărut în Raška, în secolul al XII-lea, incluzând şi cea mai mare parte a teritoriului kosovar. Tocmai de aceea, sârbii consideră provincia Kosovo ca fiind leagănul formării poporului lor, al culturii şi statului sârb. Pe de altă parte, albanezii se consideră urmaşii vechilor iliri şi au emis teoria conform căreia pe teritoriul kosovar ei ar fi fost primii aşezaţi, după care ar fi sosit în zonă şi sârbii. Statul sârb a fost organizat, la începuturile existenţei lui, ca *jupanat*, primul *mare jupan* fiind Ştefan I Nemanja (1168-1196). Acesta a fondat dinastia

1. Pentru amănunte, vezi problematica provinciei Kosovo şi a destrămării Iugoslaviei, în: Magda Stan, Cristian Vornicu, *101 personalităţi şi evenimente*, Editura Niculescu, Bucureşti, 2005, pp. 235-236.

Nemanizilor, care va conduce Serbia timp de două secole. Abia fiul său, Ștefan al II-lea Nemanja (1196-1227), și-a luat titlul de rege. Statul medieval sârb a atins apogeul în timpul lui Ștefan Dušan (1331-1355), când acesta a devenit un adevărat imperiu, cuprinzând nu numai Serbia medievală, inclusiv regiunea Kosovo, ci și Albania, Macedonia, Epir și Tesalia. De altfel, Ștefan Dušan s-a proclamat, în anul 1346, *împărat al sârbilor și grecilor*. Dar statul sârb a decăzut rapid după moartea lui Ștefan Dušan, reducându-se teritorial. Dinastia Nemanja s-a stins în anul 1371. După bătălia de la Kosovopolje (Câmpia Mierlei), din 15/28 iunie 1389, Serbia a devenit vasală a statului otoman, noua putere apărută în regiune. În această bătălie, sârbii și albanezii au fost aliați împotriva otomanilor, pe care însă nu au reușit să-i înfrângă.

Anul 1448 a reprezentat un alt moment însemnat în istoria balcanică și în cea a regiunii Kosovo. Punct strategic în cadrul rezistenței creștine în fața ofensivei otomane, Kosovopolje a reprezentat locul în care s-a desfășurat o a doua bătălie importantă împotriva otomanilor. Creștinii însă au fost înfrânți, în condițiile în care trupele voievodului lancu de Hunedoara și cele ale eroului național albanez Gjergji Kastrioti Skënderbëu (Skanderbeg) nu au putut face joncțiunea.

Un moment tragic în istoria sârbilor l-a reprezentat distrugerea statului sârb medieval, după ce otomanii lui Mahomed al II-lea au cucerit capitala Smederevo, în anul 1459. Teritoriul kosovar a ajuns și el sub stăpânire directă otomană. Albania, la rândul ei, a intrat în întregime, în anul 1479, sub suzeranitatea Porții. Autoritățile otomane au încurajat stabilirea a tot mai mulți albanezi în Kosovo, deoarece aceștia se islamizau, în timp ce sârbii de pe acest teritoriu au continuat să rămână creștini ortodocși. Numărul albanezilor din Kosovo a crescut tot mai mult. Regiunea Kosovo va fi inclusă în același vylaiet cu teritoriile macedonene de astăzi. Dar, din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, teritoriul regiunii kosovare a devenit un important centru de manifestare a naționalismelor sârb și albanez. Naționalismul sârb a fost susținut de activitatea culturală în slujba dezvoltării conștiinței naționale, desfășurată în mănăstirile și bisericile ortodoxe din Kosovo. Cel albanez a fost impulsionat de constituirea Ligii Albaneze de la Prizren, în anul 1878, în contextul dezvoltării mișcării cunoscute cu denumirea de *Rilindja Kombëtare Shqiptare (Renașterea Națională Albaneză)*. Trei ani mai târziu, albanezii și-au intensificat lupta de eliberare de sub dominația otomană, întemeind un guvern provizoriu în Kosovo. Dar Imperiul Otoman a reușit să mențină regiunea sub stăpânirea sa, în ciuda faptului că atât albanezii, cât și sârbii de pe acest teritoriu și-au intensificat lupta de eliberare de sub dominația străină, iar Serbia își obținuse independența față de Poartă în anul 1878.

În anul 1912, în contextul declanșării primului război balcanic, kosovarii au urmărit obiectivele proprii: sârbii doreau ca regiunea să facă parte din statul

sârb, iar albanezii să o alipească la Albania, stat constituit în anul 1912, când s-a eliberat de sub stăpânirea otomană. După primul război mondial, regiunea Kosovo a fost inclusă în statul iugoslav, denumit *Regatul sârbilor, croaților și slovenilor*, care, din 1929 se va numi *Iugoslavia*. Perioada interbelică s-a caracterizat prin numeroase tensiuni în întreaga Iugoslavie, deoarece sârbii urmăreau întărirea puterii centrale, în timp ce alte naționalități, îndeosebi croații, doreau o mai mare autonomie a provinciilor componente.

În timpul celui de-al doilea război mondial, albanezii din Kosovo au profitat de faptul că Iugoslavia fusese ocupată de germani. Dar și Albania fusese ocupată de trupele Italiei fasciste încă din aprilie 1939. Italienii au alipit regiunea Kosovo la Albania². În perioada celui de-al doilea război mondial, foarte mulți sârbi au fost nevoiți să părăsească provincia Kosovo. Abia sfârșitul celui de-al doilea război mondial a determinat revenirea la granița albano-iugoslavă recunoscută la Conferința de pace de la Paris, din 1919-1920 și reconfirmată la Conferința din 1946 – 1947.

După al doilea război mondial, comuniștii au preluat stăpânirea Iugoslaviei, sub conducerea lui Iosip Broz Tito, care se remarcase în lupta de partizani împotriva ocupației Germaniei naziste. Iugoslavia va fi organizată ca stat federativ, compus din șase republici socialiste cu autonomie limitată (Serbia, Slovenia, Croația, Bosnia-Herțegovina, Muntenegru și Macedonia). Deși albanezii kosovari doreau ca regiunea lor să formeze o republică separată în cadrul statului iugoslav, Tito nu le-a acordat acest statut. Totuși, situația economică a regiunii s-a îmbunătățit în timpul lui Tito, fiind incomparabil mai bună decât aceea a Albaniei. În acest context, o eventuală unire a regiunii Kosovo cu Albania nu era dorită de albanezii kosovari, chiar dacă salariul mediu lunar în această provincie era, în anii '80, de numai 254 de dolari (spre deosebire de restul Serbiei, unde se apropia de 450 de dolari, de Croația, unde era de 512 dolari, sau de Slovenia, unde era de 533 dolari). Era cu mult mai mare decât în Albania vecină (aproximativ 60 dolari).

Pentru a-i determina pe albanezii kosovari să se simtă integrați cu drepturi depline în statul iugoslav, Tito a adoptat și alte măsuri. Unii intelectuali albanezi au promovat în funcții de conducere. Au fost și cazuri în care etnici albanezi au ajuns ambasadori ai Republicii Socialiste Federative Iugoslavia. Armata Federală Iugoslavă a cuprins și un număr de ofițeri superiori albanezi, care și-au dovedit loialitatea față de statul din care făceau parte. Dorind o descentralizare mai accentuată, pentru a putea face față oricăror izbucniri naționaliste, Iosip

2. Arhivele Naționale ale Republicii Albania conțin numeroase documente despre perioada celui de-al doilea război mondial. De asemenea, Biblioteca Națională de la Tirana, conține un bogat fond documentar cu privire la actele legislative din perioada ocupației fasciste, inclusiv aspecte referitoare la regiunea Kosovo, care era încorporată la Albania.

Broz Tito a fost la originea introducerii unei noi constituții a statului iugoslav, în anul 1974, prin care se acorda o autonomie mai mare republicilor componente. Totuși, nu trebuie pierdut din vedere faptul că Tito a menținut rolul central al Belgradului în cadrul statului iugoslav, ceea ce va nemulțumi republicile Croația și Slovenia, care contribuiau cu cele mai multe fonduri la bugetul federal, dar care beneficiau de mai puțini bani dinspre guvernul belgrădean (sume importante erau alocate regiunilor mai sărace, precum Kosovo, pentru a le putea dezvolta și a micșora eventualele nemulțumiri ale populațiilor de acolo). Temându-se de renașterea naționalismului albanez din Kosovo în condițiile sărăciei, Tito a mers mai departe, acordând, prin Constituția R. S. F. Iugoslavia, din anul 1974, autonomie sporită provinciei Kosovo în cadrul Republicii Socialiste Serbia. De altfel, faptul a fost precizat și în legile care se aplicau pe teritoriul Republicii Socialiste Serbia, care stipulau că aceasta avea în componență și două regiuni autonome, Vojvodina, cu centrul la Novi Sad, și Kosovo, având centrul la Priștina.

Anul 1980 a însemnat o cotitură în istoria Iugoslaviei. A murit atunci mareșalul Tito, cel care a reușit, fie prin forță, fie prin măsuri pașnice, să mențină unitatea federației iugoslave. După moartea lui Tito, conducerea Iugoslaviei a fost deținută de un prezidiu în care erau reprezentate toate republicile componente. Președinția ei colectivă era asigurată, prin rotație, de fiecare reprezentant al republicilor. Dar anii '80 au constituit perioada în care criza economică a lumii comuniste s-a accentuat. Iugoslavia nu a fost ocolită nici ea, chiar dacă, în acest stat, nu exista o rigidă economie de comandă, centralizată, ci era una în care se aplicau principiile autogestiei și ale socialismului de piață. Inflația și șomajul au început a fi resimțite tot mai puternic, cu preponderență în regiunile mai sărace ale țării, printre care și Kosovo. Deși iugoslavilor li se permitea să călătorească liber în Occident și să muncească provizoriu în străinătate, criza economică nu s-a putut atenua, chiar dacă o sumă impresionantă de mărci vest-germane a intrat astfel în țară. Era de așteptat ca situația critică din economie să aibă repercusiuni în diferite alte domenii. Naționalismele locale nu au întârziat să apară, iar Slovenia și Croația și-au intensificat eforturile pentru a obține o autonomie mai mare din partea Belgradului. Albanezii din provincia autonomă Kosovo, ținând cont că formau aproximativ 90 % din populația acesteia, reclamau tot mai insistent desprinderea de Republica Socialistă Serbia, dar doreau să rămână în cadrul R. S. F. Iugoslavia ca a șaptea republică. Sârbii însă au respins această idee, pentru că ei consideră regiunea Kosovo ca leagăn al nașterii poporului și statului lor. Încă din anul 1981 au izbucnit violențe ale albanezilor împotriva sârbilor în provincia autonomă Kosovo, intervenția autorităților punând capăt revoltelor. Mulți sârbi s-au simțit în nesiguranță și au preferat să plece din provincie. Se întâmpla același fapt care mai avusese loc

și în timpul stăpânirii otomane, și în perioada desfășurării celui de-al doilea război mondial. În plus, sporul demografic natural al comunității albaneze a fost mult mai mare decât cel al populației sârbe. Astfel s-a ajuns ca, în anii '80, în Kosovo să nu mai existe decât 200 000 de sârbi, față de peste 1 700 000 de albanezi. Mai mult, tensiunea în rândurile sârbilor a devenit tot mai puternică, după ce în fruntea comuniștilor din Republica Socialistă Serbia a ajuns, în anul 1987, Slobodan Milošević, cunoscut pentru vederile sale naționaliste. Un autor român, Florian Gârz, menționa că responsabilitatea centrală în declanșarea violentelor confruntări care au dus la moartea Iugoslaviei a revenit Serbiei, mai precis politicii naționaliste a lui Slobodan Milošević³. După ce a ajuns la putere, acesta a anulat autonomia celor două regiuni ale Serbiei, Vojvodina și Kosovo, în martie 1989. Învățământul în limba albaneză a fost suspendat, cursurile urmând a se desfășura numai în limba sârbă (cele în limba albaneză au fost reluate în anul 1994). Presa scrisă din Kosovo în limba albaneză a fost suspendată și ea, dar trebuie menționat că Radioteleviziunea Priština continua să emită atât în albaneză, cât și în sârbă. Albanezii din Kosovo s-au simțit lezați și naționalismul skipetar a devenit tot mai puternic, în condițiile scăderii accentuate a nivelului de trai. Puternicele greve ale minerilor albanezi de la Kosovska Mitrovica și Trepče, care s-au blocat în subteran, în anul 1989, au putut fi oprite cu greu. Grevele și demonstrațiile de la Priština și din alte părți au fost urmate de acțiuni ale sârbilor, care se temeau pentru soarta lor în provincie. Dar statul iugoslav își trăia ultimele clipe ale istoriei sale. În anul 1991 s-au desprins din federație Slovenia și Croația, iar în anul 1992 au devenit independente Macedonia și Bosnia-Herțegovina. Noul stat iugoslav, apărut în anul 1992, se numea Republica Federală Iugoslavia și era format din Serbia și Muntenegru. Dar procesul de destrămare a continuat. Din 2004, statul iugoslav are o nouă denumire, *Uniunea Serbia-Muntenegru*. În toată această perioadă, situația din Kosovo s-a tensionat, confruntările devenind tot mai violente. Nici nu avea cum să nu se întâmple acest fapt, fiindcă cele două comunități etnice din Kosovo acumulasera o puternică ură reciprocă.

EVOLUȚIA PROVINCIEI KOSOVO ÎN PERIOADA 1990 - 2005.

O puternică revoltă a albanezilor din Kosovo a izbucnit în martie 1990. Ea a fost înăbușită rapid de conducerea Serbiei, care, în același an, a impus o nouă constituție acestei republici, care anula autonomia provinciei kosovare. Reacția albanezilor din Kosovo nu s-a lăsat așteptată. Aproape imediat, aceștia și-au declarat unilateral independența față de Serbia și și-au constituit o adunare legislativă și un guvern propriu la Priština. În luna iulie 1990, inter-

3. Col. (r.) Florian Gârz, *Iugoslavia în flăcări*, Casa Editorială Odeon, București, 1993, pp. 52-53.

venția în forță a autorităților sârbe, la ordinul lui Slobodan Milošević, a determinat dizolvarea adunării și guvernului albanezilor kosovari. Albanezii, în schimb, cereau autodeterminarea, pe baza argumentului numeric (aproximativ 1 700 000 de etnici albanezi în provincie, față de numai 200 000 de sârbi). Dacă sârbii erau sprijiniți de conducerea belgrădeană, albanezii sperau în susținerea din partea Albaniei, la care începeau să privească tot mai insistent, în virtutea legăturilor de sânge. De altfel, comunismul se prăbușise și în Albania în anul 1991. Analizii în probleme militare și de securitate au mai remarcat și faptul că granița dintre Albania și Kosovo a devenit tot mai permeabilă, în condițiile în care Iugoslavia se prăbușise, iar controlul Belgradului asupra regiunii kosovare era tot mai slab. Albanezii kosovari și-au creat structuri paramilitare, printre care cea mai însemnată a fost cea autointitulată *Ushtrjë çlirimtare Kosovare (Armata de Eliberare din Kosovo)*, mai cunoscută cu sigla de U.C.K. Marile puteri occidentale priveau cu îngrijorare la situația din Kosovo. În mai 1992, albanezii au organizat un scrutin în Kosovo, alegându-și parlamentul și pe președinte. Moderatul Ibrahim Rugova a devenit președinte al autointitulatei republici Kosovo. Imediat, autoritățile de la Belgrad au declarat ilegale aceste alegeri. Dar albanezii și-au continuat acțiunile secesioniste. În Kosovo au început să fie arborate și drapelul regiunii, identice cu cel al Albaniei, dar care cuprind și cuvântul *Kosovë*.

Albanezii din Kosovo urmăreau fie obținerea independenței regiunii, fie unirea cu Albania. Mai mult, Albania a fost singura țară din lume care a recunoscut independența *Republicii Kosovo*. Totuși, oamenii politici din Albania și-au dat seama că pozițiile radicale nu puteau fi acceptate de comunitatea internațională, oripilată de nesfârșitele violențe din întregul spațiu iugoslav și cărora doreau să le pună capăt cât mai repede. Autorul acestui studiu a participat la diferite simpozioane și întâlniri cu participare internațională și a publicat mai multe articole referitoare la situația din spațiul balcanic. În acest context, trebuie amintit și studiul *Evoluția Albaniei între anii 1990 și 1993, văzută din România*, în care s-a menționat faptul că Albania începuse să dea dovadă de moderație și în problema kosovară, fapt subliniat după o vizită efectuată la Tirana de fostul secretar general al NATO, Manfred Wörner⁴.

Începând din anul 1995, situația avea să se schimbe din nou. Din luna august a acelui an, mii de sârbi din Krajina, autoproclamată republică a sârbilor din Croația, cucerită de Zagreb, au fugit în Serbia, inclusiv în regiunea Kosovo. Imediat, guvernul de la Tirana a protestat față de această situație. Din nou, tensiunea lua locul moderației, existând pericolul declanșării de noi violențe în provincia Kosovo. În acest context vor intra în acțiune U.C.K. și liderii săi radi-

4. Cristian Vornicu, *Evoluția Albaniei între anii 1990 și 1993, văzută din România*, în revista *Albanezul-Shqipetari*, anul I, nr. 5, decembrie 1993.

cali, precum Hashim Taçi, care concureau poziția ceva mai moderată a lui Ibrahim Rugova, președinte al autoprocimatei republici Kosovo. Tensiunea dintre sârbi și albanezi s-a accentuat, iar în anii 1997 – 1998, autoritățile sârbe au acționat în Kosovo pentru a pune capăt secesiunii. Dar numeroși oameni au fost uciși de ambele părți, fie de forțele sârbe, fie de U.C.K., în timp ce 200 000 de persoane și-au părăsit casele, majoritatea fiind albanezi care s-au refugiat în Macedonia și în munții din nordul Albaniei vecine.

Comunitatea internațională s-a implicat în dezastrul umanitar din Kosovo în anul 1999. Mai întâi, la Rambouillet, în februarie – martie 1999, delegații ale iugoslavilor și albanezilor kosovari au fost chemate pentru a se ajunge la o soluție în privința problemei regiunii. În timpul negocierilor de la Rambouillet, domnul ambasador Gheorghe Micu și autorul studiului de față, în calitate de președinte al Asociației de Prietenie Româno-Albaneză și, respectiv, de secretar al acesteia, s-au deplasat la sediul Ambasadei Republicii Albania la București, pentru a discuta despre relațiile de prietenie și colaborare dintre România și Albania. În cursul întrevederii, domniile lor l-au informat pe reprezentantul diplomatic al Ministerului Afacerilor Externe de la Tirana, ambasadorul Marko Belo, despre activitatea Asociației de Prietenie Româno-Albaneză. Ținând cont de faptul că atât între România și Serbia, cât și între România și Albania au existat întotdeauna relații foarte bune, conducerea Asociației de Prietenie Româno-Albaneză a prezentat presei scrise, precum și Televiziunii Române, un comunicat în care își exprima speranța că violențele se vor opri, că drepturile fiecărei comunități din Kosovo vor fi respectate și că situația va fi rezolvată pe baza normelor de drept internațional și prin respectarea integrității teritoriale a Republicii Federale Iugoslavia și a Republicii Serbia. Dar violențele au atins maxima intensitate în anul 1999. Negocierile de la Rambouillet au eșuat, în martie 1999, deoarece conducerea iugoslavă nu era de acord ca provincia Kosovo să fie supusă controlului forțelor de securitate ale NATO. Deoarece acțiunile autorităților belgradene și cele ale U.C.K. au determinat exodul a 640 000 de persoane din Kosovo în perioada martie 1998 – aprilie 1999, aviația NATO a început bombardamentele asupra Iugoslaviei restrânse, începând din aprilie 1999. Inclusiv provincia Kosovo a fost bombardată. Înalți experți au dezvăluit faptul că fundamentalistii islamici au încercat să se implice în problema kosovară. Însă conducătorii U.C.K. puneau mai mult accentul pe îndeplinirea obiectivelor lor politice și etnice decât pe fundamentalismul islamic⁵. Sârbii au rezistat bombardamentelor NATO până în iunie 1999. Pe data de 3 iunie 1999, Slobodan Milošević a acceptat planul internațional de

5. Gen. Jurgen Elsässer, *Jihadul islamic în Europa*, în revista *Lumea*, an XIII, nr. 9 (149)/2005, p. 15.

pace pentru Kosovo. După intense negocieri cu liderii belgrădeni, pe data de 9 iunie 1999 aceștia au acceptat planul de retragere a forțelor sârbe și intrarea trupelor internaționale de menținere a păcii, KFOR, în regiune. Ca urmare, NATO și-a suspendat raidurile asupra Iugoslaviei la 10 iunie 1999, iar Consiliul de Securitate al ONU a autorizat componența KFOR, conform Rezoluției nr. 1244, din 10 iunie 1999. Refugiații au început să se întorcă la casele lor. Însă problemele au continuat. În majoritate etnici albanezi, unii dintre cei reîntorși au ocupat casele părăsite ale sârbilor. Problema kosovară nu a fost încă soluționată, în prezent fiind depuse eforturi intense de către comunitatea internațională pentru ca regiunea să rămână multiethnică. Printre soluțiile prezentate este și cea referitoare la organizarea cantonală a provinciei Kosovo, cu regiuni locuite separat de sârbi și de albanezi. Este însă foarte greu de realizat acest plan, din moment ce, în anul 2004, violențele au reizbucnit, trupele de menținere a păcii punându-le capăt cu mare greutate. La sfârșitul lunii august 2005, doi sârbi au fost uciși de persoane necunoscute după ce părăsiseră, cu autoturismul, enclava în care locuiau. Drept consecință, Înaltul Comandament de Menținere a Păcii în Kosovo a înăsprit condițiile de deplasare a localnicilor în provincie. Sârbii care au rămas în Kosovo trăiesc sub protecția forțelor internaționale, în enclave protejate cu sârmă ghimpată și cu tehnică de luptă. În localitățile în care există atât comunitate albaneză, cât și sârbă, precum Priștina, cartierele sârbești sunt sub asediul albanezilor, numai forțele internaționale de pace apărând viața locuitorilor de acolo și împiedicând reizbucnirea luptelor.

În ultima perioadă de timp, diplomația românească s-a implicat în soluționarea problemei regiunii kosovare, în condițiile în care, din toamna anului 2005, România deține președinția Consiliului de Securitate al ONU pentru șase luni. În acest context, pe baza informațiilor de care dispune diplomația românească, ministrul de externe Mihai Răzvan Ungureanu, care s-a deplasat la New York, unde a participat la aniversarea a 60 de ani de la crearea ONU, a declarat că, în timpul mandatului în care țara noastră deține președinția Consiliului de Securitate, România își va intensifica eforturile pentru a debloca procesul de pace în Kosovo. Este însă foarte dificil, deoarece pozițiile celor două părți implicate în conflict par a fi ireconciliabile. Autoritățile de la Belgrad consideră situația temporară și așteaptă ziua în care vor prelua din nou controlul asupra regiunii. Din punct de vedere legal, provincia Kosovo face parte din Uniunea Serbia-Muntenegru, dar se află în administrația ONU. Dar noile autorități de la Tirana, alese în urma scrutinului din 2005, au cerut comunității internaționale, la data de 21 septembrie 2005, să recunoască independența provinciei Kosovo. Pe data de 22 septembrie 2005, responsabilul sârb pentru provincia Kosovo, Sanda Rasković – Ivič, a declarat că autoritățile belgrădene

sunt de acord cu demilitarizarea regiunii și cu acordarea autonomiei acesteia în cadrul Serbiei. Autoritățile sârbe nu doresc însă ca provincia Kosovo să aibă ministere separate în domeniul apărării sau al relațiilor externe și nici să dispună de armată separată, dorințele respective fiind transmise Organizației Națiunilor Unite și făcute cunoscute tuturor ministerelor de externe și factorilor implicați în rezolvarea acestei spinoase probleme.

EVOLUȚIA VIEȚII RELIGIOASE DIN PROVINCIA KOSOVO.

Aflată într-o regiune în care s-au manifestat de secole contactele dintre diferitele credințe religioase, provincia Kosovo a avut și are o viață spirituală extrem de bogată și de agitată. După constituirea statului sârb medieval, în Kosovo au fost ridicate foarte multe biserici și mănăstiri ortodoxe. De altfel, sârbii preferă să denumească regiunea *Kosovo i Metohia*, tocmai pentru a sublinia faptul că aici există metocuri ale unor locașuri de cult de la Sfântul Munte Athos. Biserica Ortodoxă Sârbă a obținut autocefalia și rangul de arhiepiscopie de la Patriarhia de la Constantinopol, în anul 1219, datorită eforturilor depuse de Sfântul Sava, călugăr la Mănăstirea Hilandar și fiu al fostului jupan Ștefan I Nemanja (1168-1196). Primul arhiepiscop sârb a fost chiar Sfântul Sava (1219 – 1233). În timpul apogeului statului medieval sârb, când acesta a fost condus de Ștefan Dušan (1331 – 1355), arhiepiscopia a fost ridicată la rang de patriarhie, în anul 1346, cu sediul la Peč (Ipek). Primul patriarh a fost Ioanikie al II-lea (1346 – 1355). Această patriarhie își avea sediul în Kosovo⁶. Patriarhia de la Constantinopol însă i-a anatemitizat pe Ștefan Dušan, pe patriarhul Ioanikie și poporul sârb, acuzația adusă fiind aceea de *filetism* (iubire exagerată de neam), în anul 1353. Reconcilierea dintre Biserica Ortodoxă Sârbă și Patriarhia de la Constantinopol s-a realizat în timpul cneazului sârb Lazar (1371 – 1389) și al patriarhului constantinopolitan Philoteos Kokkinos (1353 – 1354; 1363 – 1376). În toată această perioadă, viața bisericească și monahală s-a dezvoltat foarte mult. Astfel, încă din anul 1260, a fost încheiată construirea la Peč, în timpul regelui Ștefan Uroš I (1243 – 1276), a bisericii *Sfinții Apostoli*, sediu al Arhiepiscopiei Ortodoxe Sârbe. Regele Ștefan Uroš al II-lea Milutin (1282 – 1329) a ctitorit, în apropiere de Priština, o mănăstire impresionantă, cea de la Gračanica. Tot în Kosovo s-au ridicat, în perioada medievală, și alte biserici și mănăstiri ortodoxe. Astfel, în secolul al XIV-lea au fost ctitorite Biserica *Sfânta Treime*, din Mušutište, Mănăstirea *Sfinții Cosma și Damian*, Mănăstirea *Adormirea Maicii Domnului*, din Šuva Reka, Mănăstirea *Sfântul Marcu*, din Koriša, Mănăstirea *Sfinții Arhangheli*, din Gornije Nerodimlije, Mănăstirea Dečani etc.

6. I. Rămureanu, M. Șesan, T. Bodogae, *Istoria bisericească universală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, vol. II, p. 60.

După ce statul medieval sârb a ajuns sub stăpânirea directă a Imperiului Otoman, înființarea de noi locașuri de cult a devenit mult mai dificilă. Totuși, au existat și situații deosebite în această perioadă. Astfel, în secolul al XVI-lea, după 1557, Patriarhia de la Peč și-a extins și ea jurisdicția până la nord de Dunăre, până la Buda, în condițiile în care și stăpânirea otomană a ajuns până acolo. Dar stăpânirea Porții a avut consecințe mai ales negative asupra Ortodoxiei. În anul 1659, de exemplu, patriarhul de Peč, Gavriil, a fost omorât de otomani deoarece era bănuțit de legături politice prin care ar fi urmărit eliberarea sârbilor de sub stăpânirea Porții. Mai mult, corupția administrației otomane și abuzurile săvârșite de aceasta au îngreunat buna funcționare a Bisericilor Ortodoxe din Peninsula Balcanică, inclusiv a aceleia sârbe de la Peč. Situația se va agrava în Kosovo, deoarece sârbii nu prezentau încredere pentru că ei rămăseseră ortodocși. În Kosovo, albanezii, trecuți la islamism, au început să ridice moschei și geamii, astfel că viața religioasă a comunității musulmane a început să se dezvolte. Dar mănăstirile și bisericile ortodoxe continuau să existe. Kosovo a început să capete importanță tot mai mare și pentru musulmani, situație valabilă și astăzi. Un exemplu este edificator în acest sens. La data de 15/28 iunie 1389 a avut loc la Kosovopolje lupta dintre forțele coaliției creștine, de sub conducerea cneazului sârb Lazar (1371 – 1389), și cele otomane, avându-l în frunte pe sultanul Murad I (1360 – 1389). Ambii conducători au murit în luptă. Mormântul lui Murad I se află în Kosovo, motiv pentru care musulmanii consideră zona ca fiind sfântă și pentru ei. Una dintre obligațiile pe care un musulman trebuie să le îndeplinească este aceea de a realiza, măcar o dată în viață, pelerinajul la Mecca (*hadj*). Dar nu are fiecare musulman posibilitatea materială da a realiza acest pelerinaj. În aceste condiții, printre musulmanii săraci din Balcani există obiceiul de a merge în pelerinaj măcar la mormântul lui Murad I, aflat în Kosovo.

Secolul al XVIII-lea a marcat noi momente dificile pentru buna funcționare a Bisericii Ortodoxe Sârbe. În anul 1766, autoritățile otomane au desființat Patriarhia Ortodoxă Sârbă de la Peč⁷. Astfel, ortodocșii sârbi erau subordonați Patriarhiei de la Constantinopol, în condițiile desființării scaunelor arhieresti de la Peč și de la Ohrida (Macedonia). Abia în anul 1832, după ce statul sârb a devenit autonom față de otomani, Patriarhia de la Constantinopol a recunoscut dreptul Bisericii Ortodoxe Sârbe de a se conduce singură în o serie de probleme care o priveau. Serbia a devenit independentă în anul 1878. În aceste condiții, la data de 20 octombrie/1 noiembrie 1878, Biserica Ortodoxă Sârbă a

7. *Ibidem*, pp. 294-295.

devenit autocefală, prin acordarea tomosului respectiv de către Patriarhia de la Constantinopol.

Anul 1918 a fost cel în care s-a constituit Regatul sârbo-croato-sloven. În aceste condiții, și Biserica Ortodoxă Sârbă a fost reorganizată. La data de 12 septembrie 1920, s-a constituit, în noul regat, o patriarhie ortodoxă, în frunte cu mitropolitul de Belgrad, Dimitrie, întronizat în anul 1924 ca patriarh. În Kosovo, la Prizren, a început să se remarce, din această perioadă, înalta ținută a seminarului pentru pregătirea preoților ortodocși. Patriarhia de la Peč a continuat să reprezinte un model pentru ortodocșii sârbi. Tocmai de aceea, înalții ierarhi sârbi și muntenegreni se reclamau a fi continuatori legali ai scaunului patriarhal de acolo. Totuși, acest centru al ortodoxiei sârbe nu a mai avut aceeași viață înfloritoare și același prestigiu pe care le avusese în perioada medievală. Astăzi, patriarhul Pavle al Serbiei poartă titulatura de *arhiepiscop de Peč, mitropolit de Belgrad și Karlovac și patriarh al sârbilor*. În toată existența statului iugoslav, în Kosovo a continuat să se desfășoare o înfloritoare viață ortodoxă, în mănăstirile și bisericile din regiune. Cele mai multe dintre acestea au fost proclamate monumente istorice ale patrimoniului universal, dată fiind vechimea și importanța lor spirituală. Biserica Ortodoxă Sârbă a beneficiat de sprijin din partea statului nu numai în perioada interbelică, ci și înainte de destrămarea Iugoslaviei. Fiind nevoiți să trăiască într-o regiune în care compoziția etnică a provinciei s-a schimbat în favoarea albanezilor de credință islamică, sârbii kosovari și-au găsit, de-a lungul istoriei, sprijinul în lupta de păstrare a conștiinței naționale în Biserică. În aceste condiții, au fost ctitorite noi locașuri de cult. De exemplu, după anul 1989 a fost ridicată impunătoarea catedrală din Djakovica, având hramul *Sfânta Treime*.

După destrămarea Iugoslaviei, tensiunile dintre albanezi și sârbi au avut repercusiuni și pe plan religios. În acest context, albanezii kosovari au trecut și la distrugerea unor biserici, mănăstiri, cimitire și monumente religioase ortodoxe sârbe, confruntarea căpătând, practic, și dimensiunile unui război religios. De exemplu, la Priština, biserici sârbe au fost dinamitate sau demolate, iar un cimitir ortodox a fost avariat în urma acțiunilor violente ale albanezilor musulmani. Totuși, la Priština, mai există un cimitir ortodox, care a scăpat neatins. La Uroševac, un cimitir ortodox a fost parțial distrus, iar un locaș de cult al sârbilor a fost incendiat și demolat. Astăzi, în Kosovo, mai există puține locașuri de cult ortodoxe, precum mănăstirile de la Sokoliska și Banjska (în nord), de la Gračanica (în estul provinciei), de la Visoki Dečani (în vest) și bisericile de parohie de la Peč (în vestul regiunii) și de la Bogorodica Ljeviška (în sud). Mai există și cimitire ortodoxe neatinsse de violențele din regiune, precum cele de la Priština și de la Gnjilane (în estul regiunii).

CONCLUZII.

Regiunea Kosovo reprezintă o rană a lumii de astăzi. Intoleranța și lipsa dialogului între oameni aparținând unor comunități etnice și religioase diferite au determinat violențele inimaginabile. Instituțiile internaționale, diplomația, autoritățile religioase și politice trebuie să-și intensifice eforturile pentru ca situația din Kosovo să fie normalizată. Însă trebuie acționat de o manieră care să permită ca în regiune să fie posibilă existența atât a sârbilor, cât și a albanezilor și a altor comunități etnice. În același timp, libertatea vieții religioase trebuie să fie apărată și respectată, fiind un drept fundamental al omului. Numai prin eforturi intense va fi posibil ca, în viitor, în Kosovo să se realizeze coexistența pașnică a albanezilor de credință islamică și a sârbilor și altor comunități etnice creștine.

3 ianuarie 2006

RÉSUMÉ BRÈVE HISTOIRE DE LA PROVINCE KOSOVO

Dans la première partie, l'auteur nous présente certaines données géographiques, économiques, sociales et culturelles de cette province. Après un bref aperçu sur l'évolution historique du Kosovo jusqu'à la chute de la République Socialiste Fédérative de Yougoslavie, l'article est consacré aux actions politiques, militaires et aux efforts des organisations internationales pour rétablir la paix dans cette région après l'année 1990. La dernière partie de l'article est dédiée aux aspects de la vie religieuse de cette province.